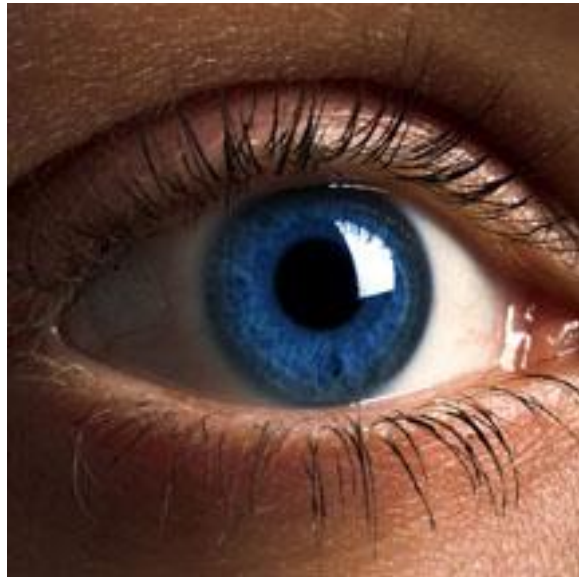

LESSTOF

Uitdrukkingen 1

INHOUD

INLEIDING	3
DOELGROEP	4
STRUCTUUR	4
INHOUD	8
TOT SLOT	14

INLEIDING

Muiswerkprogramma's zijn programma's voor het onderwijs. De programma's zijn verkrijgbaar als netwerkversie en als web-based versie. Het belangrijkste principe van Muiswerkprogramma's is dat een diagnostische toets de student stuurt naar oefenmateriaal dat aansluit bij de gemaakte fouten. De toets kan herhaald worden en eventueel leiden tot opnieuw oefenen. De docent heeft een scala aan mogelijkheden om leerlingen te sturen en de voortgang te bewaken.

Uitdrukkingen 1 heeft tot doel het aanleren van Nederlandse uitdrukkingen en spreekwoorden. Het programma is bedoeld voor leerlingen in de bovenbouw van het basisonderwijs. Het programma biedt mogelijkheden voor het opbouwen en verbreden van de woordenschat bij leerlingen die op dit punt een achterstand hebben. Op dit terrein zijn de niveaoverschillen tussen leerlingen vaak groot. Uitdrukkingen 1 biedt de mogelijkheid het oefenprogramma van elke afzonderlijke leerling te laten aansluiten bij de uitdrukkingen die nog niet voldoende beheerst worden. In Uitdrukkingen 1 worden de uitdrukkingen niet alleen visueel, maar ook auditief aangeboden. Daardoor worden ook de klanktekenkoppelingen van het Nederlands extra geïntegreerd.

Welke moedertaal de leerling spreekt is voor het gebruik van het programma niet van belang. Uitdrukkingen 1 is naast elke lesmethode te gebruiken. Leerlingen hoeven geen specifieke voorkennis te hebben voor het werken met dit programma. Enige ervaring in het werken met de muis (aanwijzen, klikken, afrollen, slepen) is wel gewenst. Ontbreekt deze ervaring, dan is een korte instructie gewenst.

UITDRUKKINGEN EN SPREEKWOORDEN

Wie een taal leert, moet zich op vier verschillende niveaus bekwamen:

- de klanken en de letters (de fonologie);
- de woordkennis;
- het zinsniveau (grammatica);
- het tekstniveau.

Woordkennis vormt de spil van deze reeks: klanken en letters worden gecombineerd tot woorden; woorden worden op hun beurt gecombineerd tot zinnen, en zinnen tot teksten. Bij het overdragen en begrijpen van teksten zijn woorden essentieel.

'Woorden' bestaan soms uit meer dan één woord. Soms worden ze in een vaste combinatie met andere woorden gebruikt (*begrijpend lezen, de baas spelen, van kleins af aan*). Over deze vaste combinaties, met een voorspelbare betekenis gaat het hier niet. Soms echter heeft een combinatie van woorden een *specifieke* betekenis, die uitstijgt boven de betekenis van de aparte delen (*aan de hand zijn, het er niet bij laten zitten, met de deur in huis vallen*). In het laatste geval is sprake van een idiomatische uitdrukking. Deze combinaties worden in Uitdrukkingen 1 behandeld.

Naast uitdrukkingen kent de taal ook spreekwoorden. Het onderscheid tussen spreekwoorden en uitdrukkingen is vooral grammaticaal. Spreekwoorden vormen samen een complete zin: *wie de schoen past trekt hem aan; de appel valt niet ver van de boom*. Uitdrukkingen vormen geen

complete zin, maar worden in een bestaande zin gebruikt: ik vroeg *wat er aan de hand was*; we *zullen het er niet bij laten zitten*.

Spreekwoorden en vooral uitdrukkingen worden in het alledaags gesproken Nederlands, maar ook in geschreven taal, zeer veel gebruikt (Verhallen & Verhallen 1994). De meeste methodes besteden er echter maar mondjesmaat aandacht aan. Uitdrukkingen 1 kan naast elke taalmethode als aanvulling worden gebruikt.

DOELGROEP

Uitdrukkingen 1 heeft tot doel een bijdrage te leveren aan het opbouwen en verbreden van de woordenschat. De kennismaking met de uitdrukkingen vindt bij Uitdrukkingen 1 plaats via gesproken tekst. De thema's zijn concreet en gekozen is voor uitdrukkingen die frequent gebruikt worden in alledaagse taal.

Uitdrukkingen 1 kan gebruikt worden vanaf de bovenbouw van het basisonderwijs. Het programma is zeer geschikt voor leerlingen die een tweede taal als moedertaal hebben. Vooral het begrijpen en toepassen van Nederlandse uitdrukkingen is voor deze groep vaak problematisch.

STRUCTUUR

Het basisprincipe van de meeste Muiswerkprogramma's is dat een diagnostische toets de leerling stuurt naar oefenmateriaal dat aansluit bij de gemaakte fouten. De toets kan herhaald worden en eventueel leiden tot opnieuw oefenen. Ook Uitdrukkingen 1 is zo gestructureerd. De uitdrukkingen en spreekwoorden zijn onderverdeeld naar thema. Een leerling die bij de toets in een bepaald themagebied verschillende fouten maakt, krijgt na de toets in zijn persoonlijke oefenprogramma een serie oefeningen over dat thema gepresenteerd. Na herhaald oefenen kan de toets opnieuw gemaakt worden om te zien of er vooruitgang is.

Woordenlijsten zijn een flinke reducering van het werkelijke taalgebruik. Idiomatiche uitdrukkingen zijn er meestal niet in opgenomen. Bij de selectie van de uitdrukkingen konden we hierdoor niet de frequentie als uitgangspunt nemen. We hebben gekozen voor een thematische ordening en hebben intuïtief gekozen voor veelgebruikte uitdrukkingen. Voor het begrip en het onthouden van idioom is de koppeling aan een betekenisgebied een gunstige voorwaarde (Van der Toorn-Schutte, 2001).

Zoals gebruikelijk in Muiswerkprogramma's is bij Uitdrukkingen 1 uitgegaan van rubrieken, maar in dit geval zijn dat inhoudelijke rubrieken, afgeleid van veel voorkomende woorden die voorkomen in uitdrukkingen en spreekwoorden. In het lesbestand komen in oefeningen en toetsen woorden uit tien verschillende rubrieken aan de orde. Hoe die rubrieken over de bestanden verdeeld zijn ziet u hieronder.

OVERZICHT RUBRIEKEN OF THEMA'S

De rubrieksindelingen van Uitdrukkingen 1 zien er als volgt uit:

- A. Hoofd (kop)
- B. Hand
- C. Voet (teen)
- D. Arm (elleboog, pols, vinger)

- E. Been
- F. Oog
- G. Oor
- H. Neus
- I. Gezicht (haar)
- J. Hart

Een didactische basisregel is dat het leren van woorden nooit in één keer gebeurt (Verhallen & Verhallen, 1994). Niet alleen moet de betekenis van nieuwe woorden worden uitgelegd (dat heet semantiseren), daarna moet voldoende worden geoefend om ervoor te zorgen dat men die betekenis ook onthoudt (consolideren). Ten slotte moet nagegaan worden of men de betekenissen kent (controleren). De thema's van Uitdrukkingen 1 zijn opgebouwd volgens deze drieslag van semantiseren, consolideren en controleren.

STRUCTUUR BINNEN DE THEMA'S

De uitdrukkingen en spreekwoorden worden binnen elke rubriek eerst aangeboden in gesproken tekst, die ook in het scherm is afgedrukt. Leerlingen moeten de betekenis van het dikgedrukte deel afleiden.

Oefening A1: Semantiseren van uitdrukkingen met 'hoofd'. Het geluid kan herhaald worden (knop met luidspreker). Door op de knop met het boekje te drukken wordt het Muiswerk Woordenboek geopend, waar alle uitdrukkingen van Uitdrukkingen 1 en 2 in zijn opgenomen.

Na de eerste aanbieding (het semantiseren) volgen oefeningen waarin de leerlingen de uitdrukkingen herhalen en er iets mee doen. Deze oefeningen zijn gericht op het *consolideren* van de aangeleerde woorden. In de tweede oefening van elke rubriek zijn een groot aantal uitdrukkingen zo letterlijk mogelijk uitgebeeld. Eerst wordt gevraagd welke uitdrukking is uitgebeeld en in de volgende vraag moet de leerling de betekenis van deze uitdrukking kiezen. Het beeld kan helpen de uitdrukking te onthouden.

Hoofd in beeld

Welke uitdrukking is hier uitgebeeld?

- a) je kon de hersenen horen kraken
- b) over het hoofd zien
- c) je kon er over de hoofden lopen
- d) op eieren lopen

Nog 18

A-Z Help Stop

Klik eenmaal op het juiste antwoord

Sanne Kat 511 Utdrukkingen 1 A2 Hoofd in beeld

Oefening A2, bedoeld om te consolideren: eerst de vraag welke uitdrukking hier letterlijk is uitgebeeld; de volgende vraag gaat over de betekenis van die uitdrukking. Het beeld helpt om de uitdrukking te onthouden.

Ook de derde oefening van elke rubriek is bedoeld om te consolideren. Het gaat er bij de oefening om het juiste werkwoord aan de juiste woordgroep te koppelen.

Werkwoord koppelen 2

Welk werkwoord hoort erbij?

twee handen op één buik ...

zetten lopen liggen hebben zijn houden zitten omdraaien
helpen eten vragen strijken

er de hand op weten te ... leggen
handen te kort ... komen
van de hand ... doen

Nog 12

A-Z Help Stop

Klik op het juiste blauwe blokje

Sanne Kat 519 Utdrukkingen 1 B3 Werkwoord koppelen 2

Oefening B3 in de rubriek over oefeningen met 'hand'. Het juiste werkwoord moet gekoppeld worden aan de rest van de woordgroep.

Vervolgens komen veel uitdrukkingen terug in een gatentekst. Door deze tekstoefening leert de leerling ook gebruik te maken van de context voor het herkennen van uitdrukkingen en spreekwoorden. Ook deze oefenvorm helpt bij het consolideren van de geleerde uitdrukkingen.

Woorden plaatsen 5

Welk woord past op de open plaats?

Plotseling nam zij de benen. Het kind was al jaren een (2) aan zijn been. Ik zie er echt geen been (3) om het nog eens te proberen. Er was veel volk (4) de been. Mijn tante van 80 is nog erg goed (5) been. Je moet nu eens je beste beentje (6) zetten. Uiteindelijk droop hij af met de staart (7) de benen. Opa staat al met één been in het (8). De meester is vandaag met het

achterste
blok
eigen
graf
in
lijf
lopen
met
op
tegen
ter
tussen
uit
verkeerde
voor

Nog 15

Ok Terug Vooruit A-Z Help i Stop

Klik in de lijst. Klik daarna op de knop links onder.

Sanne Kat 535 Uitdrukkingen 1 E4 Woorden plaatsen 5

Oefening E4: gatentekst, bedoeld om te consolideren. Welk woord past op de open plaats? Het woordenboek is beschikbaar.

De laatste oefeningen van elk thema bevatten altijd de belangrijkste uitdrukkingen van de rubriek. De leerling kan met deze oefeningen controleren of hij de uitdrukkingen van de rubriek beheerst. De vragen van deze oefeningen lijken op die van de diagnostische toets. In één oefening gaat het om het koppelen van de uitdrukking aan de woordenboekomschrijving; in een andere oefening gaat het om het herkennen van een uitdrukking aan de hand van een situatie. Er wordt een situatie beschreven. Welke uitdrukking past daarbij?

Situaties 6 - Welke uitdrukking past hierbij?

1

Wimmie: Tjé, wat een gaaf mobieltje heb jij. Kan hij ook foto's versturen?
Frits: Ja, hij kan alles: foto's maken, versturen, internetten. 't Is een duur ding hoor en dat abonnement kost ook niet weinig. Heb jij er nog geen een?

a) iemand zand in de ogen strooien
b) een doorn in het oog zijn
c) iemand de ogen uitsteken
d) een oogje in het zeil houden

Nog 20

A-Z Help i Stop

Klik eenmaal op het juiste antwoord

Sanne Kat 546 Uitdrukkingen 1 F7 Situaties 6

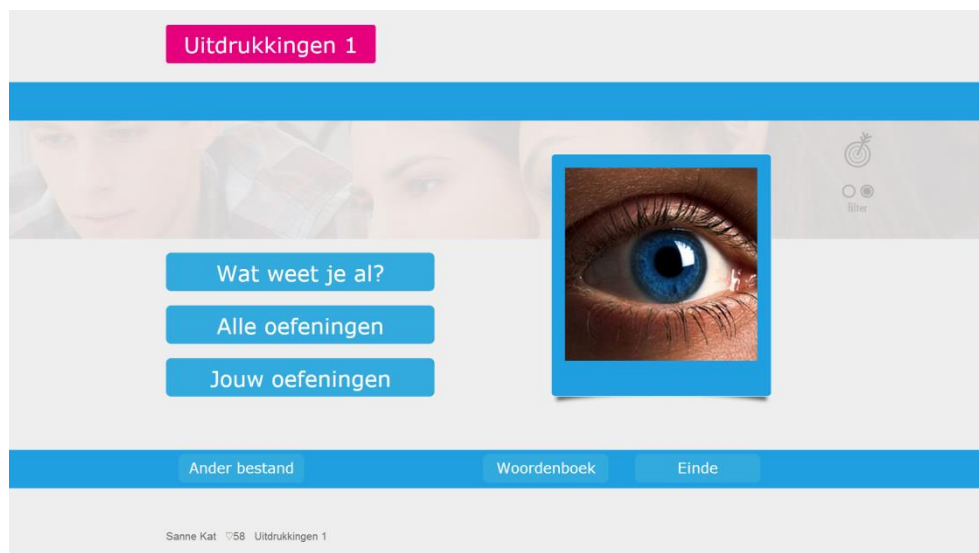
Oefening F7 bij uitdrukkingen met 'oog'. Er wordt een situatie beschreven; welke uitdrukking past daarbij?

DIAGNOSTISCHE TOETS

Muiswerk kent toetsen en oefeningen. Oefeningen beperken zich altijd tot een deel van de stof, leggen uit, laten voorbeelden zien, laten de leerling oefenen en laten hem weten wat hij goed en fout doet. Toetsen laten nooit zien of het antwoord goed was en dekken een breder deel van de stof.

De toetsen van Muiswerk kunnen een diagnose stellen. Alle onderdelen van de stof komen gelijkmatig in elke toets aan bod. Van rubrieken waarin fouten werden gemaakt, krijgt de leerling

oefeningen aangereikt in zijn oefenprogramma. Hij kan via die oefeningen de zwakke plekken in zijn kennis opvullen. Na het oefenen maakt hij opnieuw de toets, om te zien of er vooruitgang is geboekt.

Hoofdscherm na het maken van een diagnostische toets. Er is een knop bij gekomen waarop staat: 'Jouw oefeningen'. Onder deze knop zitten de oefeningen die aansluiten bij de gemaakte fouten in een toets. De docent kan het programma zó instellen dat alleen deze knop zichtbaar is. Het woordenboek is tijdens het maken van de toets is dit niet beschikbaar.

INHOUD

Uitdrukkingen 1 bestaat uit 70 oefeningen, en 1 diagnostische en evaluerende toets. In totaal worden in dit lesbestand 200 verschillende spreekwoorden en uitdrukkingen aangeleerd. Er worden 333 geluidsbestanden gebruikt en er zijn 94 (ingesproken) uitlegschermen.

Er is in de bestanden gebruikgemaakt van de oefenvormen meerkeuze, rijen, plaats woord, stenen, koppelpuzzel en koppels. Voor een omschrijving van deze oefenvormen, zie de sectie DIDACTIEK.

RUBRIEKEN EN OEFENINGEN

Links in het overzicht staan de onderwerpen. In de tweede kolom de namen van de oefeningen die over het onderwerp gaan. (*) betekent: met geluid. In de derde kolom de oefenvormen. In de rubriek 'Kenmerken' ziet u hoeveel uitlegschermen de oefening heeft, en hoeveel opgaven: □ = aantal opgaven, ■ = aantal uitlegschermen. Wanneer er niets staat bij het aantal opgaven, betekent dit dat het aantal elke keer kan verschillen.

Onderwerp	Naam	Oefenvorm	Kenmerken
Alle onderwerpen	Uitdrukkingen 1 - TOETS	meerkeuze	□ 40 ■ 0
A Hoofd	1 Hoofd (*)	meerkeuze	□ 20 ■ 1
	2 Hoofd in beeld	meerkeuze	□ 24 ■ 1
	3 Werkwoord koppelen 1	koppels	□ 15 ■ 2
	4 Woorden plaatsen 1	plaats woord	■ 2
	5 Betekenis koppelen 1	koppels	□ 10 ■ 1
	6 Betekenis kiezen 1	meerkeuze	□ 10 ■ 1
	7 Situaties 1	meerkeuze	□ 20 ■ 1

Onderwerp	Naam	Oefenvorm	Kenmerken
B Hand	1 Hand (*)	meerkeuze	☐ 20 ☒ 1
	2 Hand in beeld	meerkeuze	☐ 24 ☒ 1
	3 Werkwoord koppelen 2	koppels	☐ 15 ☒ 2
	4 Woorden plaatsen 2	plaats woord	☒ 2
	5 Betekenis koppelen 2	koppels	☐ 10 ☒ 1
	6 Betekenis kiezen 2	meerkeuze	☐ 10 ☒ 1
	7 Situaties 2	meerkeuze	☐ 20 ☒ 1
C Voet	1 Voet (*)	meerkeuze	☐ 20 ☒ 1
	2 Voet in beeld	meerkeuze	☐ 24 ☒ 1
	3 Werkwoord koppelen 3	koppels	☐ 15 ☒ 2
	4 Woorden plaatsen 3	plaats woord	☒ 2
	5 Betekenis koppelen 3	koppels	☐ 10 ☒ 1
	6 Betekenis kiezen 3	meerkeuze	☐ 10 ☒ 1
	7 Situaties 3	meerkeuze	☐ 20 ☒ 1
D Arm	1 Arm (*)	meerkeuze	☐ 20 ☒ 1
	2 Arm in beeld	meerkeuze	☐ 24 ☒ 1
	3 Werkwoord koppelen 4	koppels	☐ 15 ☒ 3
	4 Woorden plaatsen 4	plaats woord	☒ 2
	5 Betekenis koppelen 4	koppels	☐ 10 ☒ 1
	6 Betekenis kiezen 4	meerkeuze	☐ 10 ☒ 1
	7 Situaties 4	meerkeuze	☐ 20 ☒ 1
E Been	1 Been (*)	meerkeuze	☐ 20 ☒ 1
	2 Been in beeld	meerkeuze	☐ 22 ☒ 1
	3 Werkwoord koppelen 5	koppels	☐ 12 ☒ 2
	4 Woorden plaatsen 5	plaats woord	☒ 2
	5 Betekenis koppelen 5	koppels	☐ 10 ☒ 1
	6 Betekenis kiezen 5	meerkeuze	☐ 10 ☒ 1
	7 Situaties 5	meerkeuze	☐ 20 ☒ 1
F Oog	1 Oog (*)	meerkeuze	☐ 20 ☒ 1
	2 Oog in beeld	meerkeuze	☐ 24 ☒ 1
	3 Werkwoord koppelen 6	koppels	☐ 15 ☒ 2
	4 Woorden plaatsen 6	plaats woord	☒ 2
	5 Betekenis koppelen 6	koppels	☐ 10 ☒ 1
	6 Betekenis kiezen 6	meerkeuze	☐ 10 ☒ 1
	7 Situaties 6	meerkeuze	☐ 20 ☒ 1
G Oor	1 Oor (*)	meerkeuze	☐ 20 ☒ 1
	2 Oor in beeld	meerkeuze	☐ 24 ☒ 1
	3 Werkwoord koppelen 7	koppels	☐ 15 ☒ 2
	4 Woorden plaatsen 7	plaats woord	☒ 2
	5 Betekenis koppelen 7	koppels	☐ 10 ☒ 1
	6 Betekenis kiezen 7	meerkeuze	☐ 10 ☒ 1
	7 Situaties 7	meerkeuze	☐ 20 ☒ 1
H Neus	1 Neus (*)	meerkeuze	☐ 20 ☒ 1
	2 Neus in beeld	meerkeuze	☐ 22 ☒ 1
	3 Werkwoord koppelen 8	koppels	☐ 15 ☒ 2
	4 Woorden plaatsen 8	plaats woord	☒ 2
	5 Betekenis koppelen 8	koppels	☐ 10 ☒ 1
	6 Betekenis kiezen 8	meerkeuze	☐ 10 ☒ 1
	7 Situaties 8	meerkeuze	☐ 20 ☒ 1
I Gezicht	1 Gezicht (*)	meerkeuze	☐ 20 ☒ 1
	2 Gezicht in beeld	meerkeuze	☐ 24 ☒ 1
	3 Werkwoord koppelen 9	koppels	☐ 10 ☒ 2
	4 Woorden plaatsen 9	plaats woord	☒ 2
	5 Betekenis koppelen 9	koppels	☐ 10 ☒ 1
	6 Betekenis kiezen 9	meerkeuze	☐ 10 ☒ 1
	7 Situaties 9	meerkeuze	☐ 20 ☒ 1

UITDRUKKINGEN EN SPREEKWOORDEN VAN DEEL 1

Rubriek A – HOOFD

dat zal me de kop niet kosten – dat kan ik wel betalen
een bord voor je kop hebben – niet zien wat duidelijk is
er een zwaar hoofd in hebben – er niet in geloven
er hangt je iets boven het hoofd – er gaat iets belangrijks (met je) gebeuren
er je hoofd over breken – er diep over nadenken
het hoofd boven water houden – maar net genoeg hebben om van te leven
het hoofd laten hangen – de moed verliezen
het hoofd neerleggen – doodgaan
het hoofd op hol brengen – heel enthousiast of verliefd maken
iets op de kop tikken – kopen of tot je eigendom maken
je hoofd stoten – er wordt je iets geweigerd
je kop in het zand steken – jezelf voor de gek houden
je niet op je kop laten zitten – niet alles goedvinden
kop op! – houd moed!
met je hoofd in de wolken lopen – heel erg gelukkig zijn
mijn hoofd staat er niet naar – ik ben er niet voor in de stemming
op zijn kop staan – alles ligt door elkaar, niemand blijft op zijn stoel
over de hoofden lopen – dat zeg je als het heel erg druk is
over het hoofd zien – niet opmerken
voor het hoofd stoten – beledigen

Rubriek B – HAND

achter de hand hebben – in reserve hebben
de hand boven het hoofd houden – met woorden verdedigen
de hand op de knip hebben – zuinig of gierig zijn
de handen uit de mouwen steken – actief aan het werk gaan
een gat in zijn hand hebben – te veel geld uitgeven
een handje helpen – een beetje meehelpen
er je hand niet voor omdraaien – het heel gemakkelijk vinden
er je hand op weten te leggen – het tot je eigendom maken
handen te kort komen – het heel erg druk hebben
met de hand over het hart strijken – voor één keer minder streng zijn
met de handen in het haar zitten – geen raad meer weten
met de handen over elkaar zitten – niets doen
om de hand van een meisje vragen – vragen of ze met je wil trouwen
twee handen op één buik zijn – het altijd met elkaar eens zijn
uit de hand lopen – het niet meer beheersen
uit je hand eten – precies doen wat je zegt
van de hand doen – wegdoen, verkopen
voor de hand liggen – logisch zijn
wat is er aan de hand – wat is er mis of wat gebeurt er
zwaar op de hand zijn – erg serieus of somber zijn

Rubriek C – VOET

een wit voetje halen – iets doen om indruk te maken
ermee uit de voeten kunnen – er goed mee kunnen werken
gauw op zijn teentjes getrapt zijn – snel beledigd zijn
geen voet buiten de deur zetten – binnen blijven
hem de voet dwars zetten – tegenwerken
hem het gras voor de voeten wegmaaien – zeggen wat de ander óók had willen zeggen
iemand iets voor de voeten gooien – verwijten
je uit de voeten maken – snel weggaan
liever zijn hielen dan zijn tenen zien – hem niet graag zien komen
met kromme tenen – vol ergernis
op de oude voet doorgaan – op dezelfde manier
op de voet volgen – van heel dichtbij
op grote voet leven – met geld smijten
op je tenen lopen – meer doen dan je eigenlijk aankunt
op staande voet – meteen, direct
op vrije voeten zijn – uit de gevangenis zijn
ten voeten uit – helemaal zoals hij is
veel voeten in de aarde hebben – veel moeite kosten

voet bij stuk houden – bij je mening blijven
met zijn tenen omhoog liggen – dood zijn

Rubriek D – ARM

de ellebogen gebruiken – op een onsportieve manier iets bereiken
de sterke arm – de politie
de vinger aan de pols houden – goed volgen wat er gebeurt
een arm geven – ondersteunen met een arm
een vinger in de pap hebben – invloed hebben
elkaar in de armen vallen – het heel erg met elkaar eens worden
geen vinger uitsteken – niets doen om te helpen
groene vingers hebben – goed planten kunnen kweken
hem om je vinger kunnen winden – hem precies laten doen wat jij wilt
het achter de ellebogen hebben – stiekem zijn
het door de vingers zien – deze keer geen straf geven
het in de vingers hebben – het goed kunnen
iemand in de arm nemen – zijn hulp invoeren
lange vingers hebben – stelen
met de armen over elkaar zitten – niets doen
met de natte vinger doen – slordig, niet precies
met je ziel onder je arm lopen – je vervelen
op de vingers tikken – kritiek geven
je in je vingers snijden – iets doen waar je nadeel van hebt
uit de losse pols – met het grootste gemak

Rubriek E – BEEN

de benen nemen – ervandoor gaan
een blok aan je been zijn – het je erg moeilijk maken
er geen been in zien – er niet voor terugschrikken
er was veel volk op de been – op straat
geen been hebben om op te staan – niet kunnen bewijzen dat je gelijk hebt
goed ter been zijn – nog goed kunnen lopen
het been stijf houden – niet toegeven
je beste beentje voor zetten – heel erg je best doen
met de staart tussen de benen afdruipten – beschaamd wegllopen
met één been in het graf staan – bijna dood zijn
met het verkeerde been uit bed stappen – een slecht humeur hebben
niet met beide benen op de grond staan – de werkelijkheid uit het oog verliezen
op de been zijn – opgestaan zijn, uit bed zijn
op één been kun je niet lopen – neem nóg een consumptie
op eigen benen staan – zelfstandig zijn
op het verkeerde been zetten – verkeerde informatie geven
op je achterste benen staan – verontwaardigd zijn
op je laatste benen lopen – bijna dood zijn
tegen het zere been zijn – erg pijnlijk zijn om te horen
zich de benen uit het lijf lopen – zich erg inspannen om iets te bereiken

Rubriek F – OOG

een doorn in het oog zijn – je eraan ergeren
een oogje in het zeil houden – opletten of alles goed gaat, toezicht houden
een oogje op iemand hebben – verliefd op hem zijn
grote ogen opzetten – heel verbaasd zijn
iemand de ogen uitsteken – hem jaloers maken
iemand onder vier ogen spreken – zonder dat er anderen bij zijn
iemand uit het oog verliezen – hem niet meer zien
iemand zand in de ogen strooien – hem voor de gek houden, misleiden
iets op het oog hebben – het gezien hebben en willen kopen
iets voor ogen houden – het in gedachten houden
in het oog lopen of springen – opvallen
je ogen in je zak hebben – niet opletten
je ogen uitkijken – het prachtig vinden om te zien
ogen in je rug hebben – alles zien
ogen tekortkomen – veel te zien hebben
oog om oog, tand om tand – wat iemand jou aandoet, dat doe je terug
schele ogen geven – anderen jaloers maken

uit het oog, uit het hart – wie je niet meer ziet, vergeet je
zijn ogen zijn groter dan zijn maag – hij kan minder eten dan hij dacht
zo op het oog – als je het oppervlakkig bekijkt

Rubriek G – OOR

de muren hebben hier oren – je wordt hier gemakkelijk afgeluisterd
de oren spitsen – heel aandachtig gaan luisteren
een en al oor zijn – heel aandachtig luisteren
er wel/geen oren naar hebben – er wel/geen zin in hebben
het gaat het ene oor in en het andere uit – de boodschap komt niet over
het in je oren knopen – goed onthouden
het is op een oor na gevild – bijna klaar zijn
iemand de oren van het hoofd eten – heel veel eten
iemand een oor aannaaien – hem bedriegen
iemand het vel over de oren halen – hem veel te veel laten betalen
iemand de oren van het hoofd kletsen – heel druk praten
je oor te luisteren leggen – goed luisteren wat er gezegd wordt
je oren niet geloven – niet geloven dat het waar is wat je hoort
kleine potjes hebben grote oren – kinderen horen meer dan je denkt
met een half oor luisteren – niet aandachtig luisteren
ter ore komen – toevallig iets gehoord hebben
nog nat (niet droog) achter de oren zijn – jong en onervaren zijn
nog op één oor liggen – nog slapen
een luisterend oor vinden – iemand vinden die naar je luistert
zich achter de oren krabben – teleurgesteld zijn, er spijt van hebben

Rubriek H – NEUS

alle neuzen wijzen dezelfde kant op – iedereen heeft dezelfde mening
dat gaat je neus voorbij – daar krijg je niets van dat maak je niet mee, dat krijg je niet
dat komt me de neus uit – daar heb ik schoon genoeg van, daar walg ik van
dat zal ik je niet aan je neus hangen – niet vertellen
doen alsof je neus bloedt – alsof je van niets weet
een frisse neus halen – bij koud weer buiten lopen
een wassen neus – iets wat weinig voorstelt
er met je neus bovenop staan – er vlakbij staan
geen knip voor zijn neus waard zijn – nergens voor deugen
iemand bij de neus nemen – hem voor de gek houden, bedriegen
iemand de pen op de neus zetten – hem ernstig waarschuwen
iemand iets door de neus boren – niet betalen wat men hem schuldig is
je neus ervoor ophalen – het minderwaardig vinden
je neus stoten – afgewezen worden
met je neus kijken – niet goed zoeken
m'n neus! – kom nou, dat is onzin!
niet verder kijken dan je neus lang is – niet goed nadenken
op je neus kijken – teleurgesteld zijn omdat het tegenvalt
overal zijn neus in steken – zich overal mee bemoeien
uit je neus zitten eten – niets doen

Rubriek I – GEZICHT (HAAR)

dat geeft scheve gezichten – dat maakt anderen jaloers
dat scheelde een haar – heel erg weinig
een gezicht als een oorwurm – boos en ontevreden
een klap in het gezicht – een grove belediging
elkaar in de haren vliegen – beginnen te vechten
er grijze haren van krijgen – je er veel zorgen over maken
even je gezicht laten zien – er kort op bezoek gaan
géén gezicht! – niet om aan te zien, erg lelijk
het recht in zijn gezicht zeggen – zonder er omheen te draaien
iemand geen haar krenken – hem niets doen
iemand met twee gezichten – die anders is dan hij lijkt
iemand tegen de haren in strijken – dingen zeggen hij niet graag hoort
iemand uit het gezicht verliezen – niet meer weten waar hij is
iemand van gezicht kennen – weten hoe hij eruitziet, maar meer niet
je wilde haren kwijtraken – rustiger worden naarmate je ouder wordt
met een stalen gezicht – zonder uitdrukking erop

mijn haren rezen te berge – ik schrok heel erg
op het eerste gezicht – als je er voor het eerst mee te maken krijgt
op je gezicht gaan – afgaan, mislukken
een vos verliest wel zijn haren, maar niet zijn streken – een slecht mens is nooit meer te vertrouwen

Rubriek J – HART

dat is een pak van mijn hart – een grote opluchting
een gebroken hart – liefdesverdriet
een hart van goud hebben – erg vriendelijk en behulpzaam zijn
een hart van steen hebben – gemeen zijn, geen rekening houden met anderen
een klein hartje hebben – niet veel durven
er je hart aan kunnen ophalen – er enorm van kunnen genieten
hart voor de zaak hebben – er erg je best voor doen
heb het hart niet! – waag het niet
het gaat me aan het hart – ik vind het heel erg
iets op je hart hebben – ergens over willen praten, maar het niet durven
het niet over je hart kunnen verkrijgen – het alsmaar niet kunnen doen
iemand een hart onder de riem steken – hem moed inspreken
iemand een warm hart toedragen – hem erg aardig vinden
iemand iets op het hart drukken – het met nadruk tegen hem zeggen
iemand op het hart trappen – hem pijn doen met wat je zegt
je hart bij iemand uitstorten – hem al je problemen vertellen
je hart vasthouden – je zorgen maken over de afloop
met de hand op het hart iets beloven – serieus, eerlijk
met hart en ziel – met veel inzet en overtuiging
met kloppend hart – vol angstige spanning

TOT SLOT

LITERATUUR

Bimmel, P. (1999) en Oostdam, R., *Strategietraining en leesvaardigheid. Theorie en praktijk in balans*. Levende Talen, 543, p. 556 t/m 564.

Boer, J. de, H. Hacquebord, D. Hofstede, A. Oosterloo (1996). *Weet wat je leest!* Groningen: Wolters-Noordhoff.

Hacquebord, H. (1989). *Tekstbegrip van Turkse en Nederlandse leerlingen in het voortgezet onderwijs*. *Studies over taalgebruik* 6. (Diss. RUG). Dordrecht: Foris.

Ijzendoorn, T. van (1998). *Begrijpend lezen door rolwisselend leren*. Lisse: Swets en Zeitlinger.

Versie juli 2011